

augeri hæc objectio ex libro de Actib. Concilii Palæstini, quem in 6 proleg. retulimus, ubi cap. 2 dicit, *plus esse agi quam regi, nam qui regitur, aliquid agit; qui autem agitur, via videtur agere.* Respondemus Augustinum in hac locutione imitatum esse Paulum, ad Roman. 8, dicentem: *Qui Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei*, quod a Paulo certe non est dictum propter prædeterminationem physicam, sed propter Spiritus Sancti instinctus et inspirationes, quibus gubernantur illi quos ipse inhabitat et gubernat, ut cap. 32 declaravi. Non igitur Augustinus in alio sensu locutus est, neque alium peregrinum sensum a Paulo affingere voluit. Quod ipse satis in Enchirid. declaravit, dicens cap. 64: *Quamvis filii Dei Spiritu Dei agantur, sic tamen Spiritu Dei excitantur, et tanquam filii Dei proficiunt ad Deum, ut etiam spiritu suo interdum deficiant.* Ubi pondero verbum *aguntur*, per verbum *excitantur*, ab Augustino exponi, et ideo non ita agi ut prædeterminentur, cum interdum spiritu suo resistent. Et sic etiam dixit lib. de Gratia Christi, cap. 25: *Ut agant quod bonum est, ab illo aguntur qui bonus est.* Et paulo antea: *Non quia nos non volumus, aut quia nos non agimus*, utique proprie, et moraliter, *sed quia sine ipsius adjutorio, nec volumus aliquid boni, nec agimus.* Et de Corrupt. et Grat., cap. 2, hoc declarat per alia verba Pauli, 2 Corinth. 13: *Oramus ad Deum, ne quid faciatis mali*; per quam orationem, ait, *poscebat Apostolus inspirationem bonæ voluntatis, atque operis.* Et subdit inferius: *Intelligent filii Dei Spiritu Dei se agi*, inspiratione nimirum bonæ voluntatis, et per suavitatem, *quam dedit Dominus, ut terra eorum daret fructum suum*, quæ omnia non certe physicam prædeterminationem, sed morale et divinum regimen declarant. Ac denique, serm. 13 de Verb. Apost., eandem sententiam declarans, verbum *agendi* per verbum *regendi* exponit, et modum regiminis his tribus verbis explicat: *Non lege præcipiente, minante, promittente, sed Spiritu exhortante, illuminante, adjuvante.* Quod ergo in alio loco dicit, *plus esse quam regi*, quoad vocis energiam et emphasisim intelligendum est; nam in re ipsa Spiritus Sanctus non agit homines nisi regendo et juvando illos; per verbum autem *agendi*, significatur hoc regimen esse potentissimum ad recte dirigendum hominem, et ut illum reddat obsequentissimum, et hoc significavit Augustinus illis aliis verbis: *Qui agitur, via aliquid agere intelligitur*, nam dicendo *via*,

locutionem correxit, ne liberam actionem et determinationem voluntatis tollere videretur, et gratiæ abundantiam et singularem protectionem, non physicam prædeterminationem significavit.

10. *Objectio quarta, locorum Augustini, in quibus gratiam requirit efficacem, imo et efficacissimam.* — Quarto, objiciuntur vulgares loci Augustini, in quibus gratiam requirit efficacem, imo et efficacissimam, de Grat. et liber. arbitr., cap. 5, 8 et 16, de qua aliis locis dicit, per eam inclinare Deum voluntatem hominis in nobis, mirabili et ineffabili modo operando nostrum velle, et agendo quod vult in cordibus hominum, ut dicit in libro de Prædestinat. Sanctor., cap. 20, ubi etiam ait, *Deum ad vitam æternam parare et convertere hominum voluntates*; et lib. de Don. persever., cap. 6, ait: *Potens est, et a malo in bonum flectere voluntates, et ad malum pronas convertere, et dirigere in sibi placitum gressum*; et de Grat. et liber. arb., cap. 20, *voluntatem ait per gratiam ex mala in bonam mutari*; et addit, *voluntates creatas ita esse in Dei potestate, ut eas quo voluerit faciat inclinari.*

11. *Diluitur objectio.* — Respondemus hæc et similia valde generalia esse; omnes enim fatemur hæc omnia esse in potestate Dei, cum ab illo petamus: *Convertite nos, Deus salutaris noster*, et similia. De modo autem est controversia. At de hoc nunquam Augustinus dixit esse per *physicam prædeterminationem*, nec per generalem concursum debitum creaturis, sed per ineffabilem Dei providentiam, qua Deus illuminat, excitat, movetque interius et exterius hominum mentes. Quod ex eisdem locis manifestum est; tum quia his eisdem verbis *dirigendi* et *gubernandi* utitur; tum quia testimonia Scripturæ, quæ adducit, de hoc genere providentiæ loquuntur; tum ex locis supra allatis, in quibus hanc conversionem seu mutationem per vocationem congruam fieri dicit. Et ideo, quæst. 2 ad Simplic., eam vocat *effectricem bonæ voluntatis*. Unde lib. 4 contra duas epist. Pelagianor., cap. 9, exponendo verba Orationis Dominicæ, juxta sententiam Cypriani, ait illam orationem fieri non solum pro volentibus, sed etiam pro repugnantibus et oppugnantibus, *ut fiant ex nolentibus volentes, et ex repugnantibus consentientes*; et addit: *A quo, nisi ab illo de quo scriptum est: Præparatur voluntas a Domino?* Ecce modum quo Augustinus putavit illud fieri a Deo; præparari autem voluntatem non est prædeterminari, sed est congrue vocari,

et ut verba ipsa præ se ferunt, et aliis locis ipse Augustinus explicat, ut capite præcedenti ostensum est. A signo potest etiam hoc declarari, quia interdum idem Augustinus declarat hanc efficaciam, per eam quam habet dæmon ad inclinandam voluntatem hominis per tentationes, et instigationes pravas, ut lib. de Grat. et liber. arb., cap. 20, lib. 5 contra Julian. Nam licet declaratio non sit ab æquali, vel omnino simili, ut supra etiam dixi, nihilominus, ut sit apta, oportet ut in modo sit inter eas saltem generalis convenientia quoad moralem inductionem. Quatenus ergo Deus voluntatem præmoveret, inducendo illam efficaciter, moraliter eam movet secundum Augustinum, licet, ut cooperatur cum illa, non solum moraliter sed etiam physice consensum ejus efficiat.

12. *Objectio quinta, Augustinum ubique tribuere hanc efficaciam omnipotentiae Dei, cui nihil denegandum est.* — Quinto, ponderant Augustinum ubique tribuere hanc efficaciam omnipotentiae Dei, cui nihil negandum est. Sic dixit lib. de Grat. Christi, cap. 24: *Legant et intelligent, intueantur atque fateantur, non lege atque doctrina insonante forinsecus, sed interna atque occulta, mirabili, atque ineffabili potestate, operari Deum in cordibus hominum, non solum veras revelationes, sed etiam bonas voluntates.* Et latissime idem docet lib. 5 contra Julian., cap. 3, et de Grat. et liber. arb., cap. 20, et de Corrupt. et grat., cap. 5, ubi ait, *sine correptione posse Deum, quem velit, ad penitentiam, et potentissima suæ medicinae potestate convertere*; et epist. 107 dixit: *Omnipotentissima facilitate*; ac denique in Enchirid., cap. 95, dicit efficacissimam esse voluntatem Dei, quæ nihil vult quod non faciat, quia omnia quæcumque voluit fecit: *Quod utique, ait, non est verum, si aliqua voluit et non fecit, quoniam ne fieret quod volebat Omnipotens, voluntas hominis impedivit*; et subdit c. 98: *Quis tam impie desipiat, ut dicat, Deum malas hominum voluntates, quas voluerit, quando voluerit, ubi voluerit, in bonum non posse convertere*; et similia repetit cap. 102 et 103.

13. *Respondetur.* — Respondemus procul dubio esse opus omnipotentiae Dei, efficaciter convertere voluntatem hominis quo voluerit; hanc vero omnipotentiam non minus, imo magis quodammodo ostendi faciendo hanc mutationem per vocationem congruam, cooperante libere humana voluntate, et se cum Deo determinante, nondum prædeterminata,

quam si fiat per physicam prædeterminationem, quia majoris virtutis et sapientiæ est, ita movere et inducere voluntatem, ut libere et infallibiliter consentiat, seipsam determinando, quam ita illam movere, ut ex necessitate consentiat, quod per prædeterminationem fit. Itaque hoc opus merito tribuitur omnipotentiae Dei, quia solus ipse potest mentem humanam intrinsece mutare, vel intellectum mirabili modo instruendo et illuminando, vel voluntatem bonis affectibus et congruentibus imbuendo. Non est tamen opus solius omnipotentiae, sed præeunte infinita sapientia et præscientia Dei, qua solus novit unicuique congruentem adhibere medicinam, quia solus præscit quod unicuique creaturæ, vel facultati ejus congruat, vel quomodo suadere debet ut persuadeat, vel movere voluntatem ita ut non resistat, ut in locis præcedenti capite allegatis ipsemet Augustinus declarat, præsertim dicta quæst. 2 ad Simplician., de Don. persever., cap. 4, et de Corrupt. et grat., cap. 12.

14. Et hinc etiam est, ut ad eandem omnipotentiam pertineat, non uno tantum, sed innumeris et infallibilibus modis posse efficaciter convertere hominum voluntates, quia per infinitam sapientiam novit omnes modos possibles, quibus suaviter voluntas et efficaciter in consensum trahi potest, et divina omnipotentia omnes complectitur, et quem vult facillime exequi potest. Ergo ex omnipotentia non certe colligitur physica prædeterminatio, imo nec colligitur quod sit possibilis cum usu libertatis, quia non extenditur ad repugnantiam, sed solum colligitur quod sit possibilis, si Deus velit necessitare voluntatem, ut supra dictum est. A signo etiam potest hæc responsio confirmari, quia interdum extendit Augustinus illum effectum omnipotentiae ad actus etiam malos, ad quos sine ulla dubitatione non prædeterminat Deus voluntatem, nec etiam directe inducit: magna autem vis omnipotentiae illius est, quod solum permittendo malum, et inducendo ad objecta de se bona, vel quæ sine peccato possunt amari, convertit voluntatem hominis infallibiliter quo vult, etiamsi præsciat talem voluntatem non esse id facturam sine aliqua culpa. Quæ efficacia ita est etiam divinæ omnipotentiae, ut non sit separanda a divina sapientia et præscientia. Ergo in hoc sensu loquitur de omnipotentia respectu actuum bonorum, ut sermonis consecutio sit uniformis, quamvis non sit necesse in omnibus servari similitudinem, ut in lib. 3 latius declaravi.

15. *Objectio sexta.*— *Retorquetur.*— Sexto, solet nobis objici, quia si Augustinus ita de auxilio efficaci sentiret, non diceret esse occultissimum mysterium, cur ex duobus vocatis unus suadeatur, et non alius, cur Deus hunc trahat, et illum non trahat, quia facile posset reddi ratio, quia iste vult et ille non vult: at vero Augustinus non ita respondet, sed raptus in admirationem, ad judicia Dei occulta negotium remittit, nobisque ne curiosius illa investigare velimus consultit, ut videre licet tract. 26 in Joan., de Spir. et litter., cap. 34, lib. de Prædest. Sanctor., cap. 6 et 8, et sæpe alibi. Ad hoc vero in superioribus responsum est, et nunc etiam dicimus optime novisse Augustinum, quod in hac arca Ecclesiæ, pro voluntate quisque vel palea, vel frumentum est, ut ipse dixit in lib. de vera Relig., cap. 7. Neque ignoravit, ex duobus vocatis unum credere, et alium non credere, quia ille vult, et iste non vult credere. Sic enim dicto cap. 6 de Prædest. Sanctor., referens verba Massiliensium: *Multi audiunt verbum veritatis, sed alii credunt, alii contradicunt; volunt ergo isti credere, nolunt autem illi,* respondet: *Quis hoc ignoret? quis hoc neget?* Et dicto lib. de de Spirit. et litter., cap. 33, eandem tractans quæstionem, primo sic respondet: *Primo igitur illud dicamus et videamus, utrum illi satisfaciatur quæstioni, quod liberum arbitrium naturaliter attributum a creatore animæ rationali, illa media vis est, quæ vel intendi ad fidem, vel inclinari ad infidelitatem potest. Et ideo nec istam voluntatem, qua credit Deo, dici potest homo habere quam non acceperit, quandoquidem vocante Deo surgit de libero arbitrio, utique a Deo adjuto.* Et ita in toto illo capite rationem illam prosequitur, quod unus fit reus, quia contemnit vocationem; alius justificatur, quia illam amplectitur.

16. Addit vero statim in cap. 34: *Hæc disputatio, si quæstioni illi solvenda sufficit, sufficiat.* Ubi illam non reprehendit, sed permittit judicari sufficientem, quod dicere potuit, vel quia ulterior investigatio et resolutio non pertinet ad fidem, sed ad illas subtiliores quæstiones de quibus dixit Cælestinus: *Sicut non est necesse adstruere, ita nec licet contemnere;* vel certe, quia in aliquo ordine ratio illa sufficiens est, utique in ordine executionis, ut nos explicamus, licet secundum ordinem prædestinationis quæstio maneat, cur huic Deus congruam præparaverit vocationem, et non illi. Et hæc est quæstio quam Augustinus admiratione dissolvit, et ad judicia Dei occulta

reservat. Et ideo dicto cap. 6 de Prædestinat. Sanctorum, post illam responsionem: *Quis hoc neget?* addit: *Sed cum aliis præparetur, aliis non præparetur voluntas a Domino, videndum est utique quid veniat de misericordia ejus, quid de judicio.* Jam vero in superioribus ex doctrina ejusdem Augustini ostendimus præparari voluntatem a Domino per inspirationes et illuminationes, non per concursum, seu per physicam prædeterminationem. Et simili modo, in l. 2 de Peccator. merit. et remiss., cap. 5, dixit: *Cur istum illo, illum isto modo adjuret, penes ipsum est, et æquitatis tam secretæ ratio, et excellentia potestatis.* Ac denique in cap. 14 de Dono persever., in mysterium divinæ prædestinationis revocat, quod his congrua suis mentibus verba vel signa, quibus moveantur ad fidem, offerantur, aliis vero non offerantur. Ergo propter hanc Augustini admirationem non est necessaria prædeterminatio: nihil ergo in doctrina Augustini invenimus, aut nobis hæctenus propositum est, ob quod illi possit talis sententia attribui, etiamsi defensores illius sententiæ, quod sit expresse Augustini frequentissime et asseveranter affirmant. Ideoque prudentem lectorem admoneamus ut non verborum exaggerationes, sed vim testimoniorum attentissime meditetur.

CAPUT XLIV.

QUID POST AUGUSTINUM PATRES LATINI DE GRATIA EFFICACI SENSERINT.

1. *Recensentur Patres Latini, qui de hac controversia scripserunt.*— Propono quæstionem de solis Patribus Latinis, quia in Græcis qui post Augustinum scripserunt, nihil in hac causa dictum invenio, præter ea quæ ex illis, qui prope tempora Augustini fuerunt, in cap. 41 adduxi. Solum posset referri locus Damasceni, lib. 2 de Fide, cap. 29 et 30, et contra Manichæos, ubi prædefinitionem actuum liberorum negat, de quo satis in aliis locis dictum est. Alia vero, quæ in illo capite dicit, ut, *nihil boni fieri a nobis posse sine auxilio Dei, liberum tamen nobis esse Deum vocantem sequi,* et similia, valde generalia sunt.

2. *Primo, Prosper inter Latinos Augustino propinquissimus.*— Omissis ergo Græcis Patribus, inter Latinos Augustino propinquissimus fuit Prosper, gratiæ Dei et Augustinianæ doctrinæ acerrimus propugnator. Ille igitur, in lib. 2 de Vocat. gent., cap. 9, alias 26 et 27: *Gratia (inquit) Dei in omnibus justifica-*

tionibus principaliter præminet. Modum autem declarat, dicens, *suadendo exhortationibus,* et aliis externis motionibus quos recenset, quibus adjungit internas, dicens: *Dando intellectum, inspirando consilium, corque ipsum illuminando, ac fidei affectionibus imbuendo.* Et hic terminat motiones prævenientis gratiæ, et statim subjungit: *Sed etiam voluntas hominis subjungitur ei, atque conjungitur,* scilicet, subjungitur prævenienti gratiæ, conjungitur adjuvanti seu cooperanti. Et addit de voluntate: *Quæ ad hoc prædictis est excitata prædiis, ut divino in se cooperetur operi.* Ubi ponderandum est, inter excitantia auxilia et consensum, nullum ponere auxilium prædeterminans, sed ipsi voluntati cooperanti divino operi tribuere, quod se conjungat prævenienti gratiæ Dei, de qua paulo post dicit: *Quæ opitulatio per innumeros modos, sive occultos, sive manifestos, omnibus adhibetur, et quod a multis refutatur, eorum est nequitia; quod autem a multis suscipitur, et gratia est divinæ, et voluntatis humanæ.* In quibus verbis imitatur Prosper Augustinum, ideoque eisdem modis ponderanda sunt, quibus similia in Augustino consideravimus, quos hic repetere necessarium non judico.

3. *Ejusdem Prosperi locus contra Collator. attente legendus.*— Est etiam attente legendus Prosper contra Collator. fere per totum, præsertim cap. 5, 8 et 16, ubi per illuminationes, inspirationes et bonos affectus declarat modum quo Deus prævenit et trahit voluntatem, et in eis ponit initium salutis, contra Semipelagianos, et post illas motiones immediate illis subjungit liberam cooperationem voluntatis humanæ ad consensum cum adjuvante gratia. Et in cap. 14 id late prosequitur, ubi verba illa notari possunt: *Quis perspicere aut enarrare possit, per quot affectus visitatio Dei animum ducat humanum, ut quæ fugiebat sequatur, quæ oderat diligat,* etc. Non ergo per physicam prædeterminationem, sed per internos affectus, illuminationes, ac motiones, declarat Prosper mirabiles mutationes quas per gratiam suam facit Deus in cordibus hominum. Et his modis adjungit statim factas esse conversiones Matthæi, Pauli, Zachæi, et boni latronis, de quo ait: *In latronis quoque justificatione, etiamsi nulla operantis gratiæ intelligerentur indicia, nonne cum omnibus credentibus etiam ipsum acciperemus attractum?* utique per illas illuminationes et affectiones, quibus Deus animum humanum visitat, quas nomine operantis gratiæ in his verbis intel-

lexit. Et in eodem capite expendo quod in fine dicit: *Cum Deus sit qui operatur omnia in omnibus, sive alios sic, alios sic attrahere velit, ad eum nemo nisi aliquo modo attractus venit.* Certe si attractio est prædeterminatio, non alios sic, alios sic, sed omnes sic, nec quemlibet aliquo modo, sed omnes uno modo attrahit; ergo modus ille alienus est a sensu Prosperi; modus autem tractionis per affectiones, in quibus ineffabilis varietas cernitur, est illi maxime consentaneus.

4. *Adhuc alius.*— Eandemque doctrinam indicat in cap. 26, dicens: *Bonam voluntatem, qua adhæretur Deo, nec negandum est hominis esse propriam, et confitendum est Deo inspirante conceptam.* Quid, quæso, aliud nos dicimus? Fortasse si aliquis nostrum id dixisset, tanquam Semipelagianus ab adversariis damnaretur. Denique in cap. 6 Responsion. ad Gallos, ita concluditur: *Prædestinationem autem Dei, sive ad bonum, sive ad malum, in hominibus operari ineptissime dicitur, ut ad utrumque homines quædam necessitas videatur impellere, cum in bonis voluntas sit intelligenda de gratia, in malis autem voluntas sine gratia;* quæ verba videntur adeo expressa, ut non videam quid amplius desiderari possit. Nam quod non prædeterminationis, sed prædestinationis nomen posuerit, nullum subterfugium præbet dictis auctoribus, cum ipsi dicant decretum ipsum, quo Deus prædestinat, seu efficaciter prædefinit talem actum, esse id quo vel immediate prædeterminatur voluntas, vel a quo prædeterminatio totam suam efficacitatem accipit, per quam in homine efficacissime operatur. Neque etiam hic possunt distinguere necessitatem compositam, vel divisam; nam Prosper evidenter loquitur de necessitate proveniente ex prædestinatione, quæ est necessitas composita, ut ipsi fatentur, et tamen ait ineptissime poni talem necessitatem, per quam prædestinatio impellat ad bonum vel malum, illud efficacissime in homine operando.

5. Non ignoro hæc eadem fere loca contra nos citari, quia in eis dicitur *Deus potenti et occulta virtute hominum corda convertere.* Nam cap. 26 contra Collator., de libero arbitrio ait Prosper: *Non a seipso, sed a creatore mutatur,* et ibidem: *Agit hoc occulta et potens gratia Dei;* et aliis locis dicit *gratiam esse creatricem bonæ voluntatis,* eamque in nobis generare, ut in epistola ad Ruffinum, et in Carmine de Ingratis, et alibi sæpe. Et specialiter ponderatur quod libri 4 de Vocat. gent., cap. ult., ubi quæstionem illam, cur ex duo-